

РОЗВИТОК НАВИЧОК ЧИТАННЯ З МЕТОЮ ОВОЛОДІННЯ ІНШОМОВНИМ СПІЛКУВАННЯМ

Віра Свирідюк (Київ, Україна)

***Анотація.** Стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації розвитку навичок читання студентів-філологів німецькою мовою. У статті представлено комплекс вправ для навчання читання з використанням різних стратегій читання відповідно до психолінгвістичних особливостей читання. Описано переваги різних прийомів читання та наведені приклади їх реалізації у процесі оволодіння іншомовним спілкуванням. Описано зміст навчання читання на основі орієнтовно-діяльної методики. Крім того, зазначено етапи формування навичок і вмій читання студентів-філологів в умовах самостійної роботи. Схематично запропоновано стратегії читання на трьох етапах зазначеного виду мовленнєвої діяльності. Наголошено на важливості поетапного і системного використання вправ відповідно до умов навчання.*

***Ключові слова:** навчання читання, тексти як джерело інформації, стратегії читання, проектна методика, тексти для читання, вправа як засіб навчання, завдання, самостійна робота*

***Аннотация.** Статья "Развитие навыков чтения с целью овладения иноязычным общением" посвящена развитию навыков чтения на немецком языке. Статья раскрывает поиск путей оптимизации развития навыков чтения студентов-филологов на немецком языке. В статье представлен комплекс упражнений для обучения чтению с использованием различных стратегий чтения в соответствии с психолингвистическими особенностями чтения. Описаны преимущества различных приемов чтения и приведены примеры их реализации в процессе овладения иноязычным общением. Описаны содержание обучения чтению на основе ориентировочно-деятельностной методики. Кроме того, отмечено этапы формирования навыков и умений чтения студентов-филологов в условиях самостоятельной работы. Схематично предложено стратегии чтения на трех этапах указанного вида речевой деятельности. Подчеркнута важность поэтапного и системного использования упражнений в соответствии с условиями обучения.*

***Ключевые слова:** обучение чтению, тексты как источник информации, стратегии чтения, проектная методика, тексты для чтения, упражнение как средство обучения, задания, самостоятельная работа*

Vera Sviridjuk

"Development of reading skills with the aim of mastering foreign language communication"

Abstract. *The article is devoted to finding ways to optimize the development of reading skills of students-philologists in German. This article presents a set of exercises for learning to read using different reading strategies according to the characteristics of psycholinguistic reading. The benefits of different methods of reading and examples of their realization in the process of mastering foreign language communication. We describe the content of teaching reading based on the estimated-activity methodology. In addition, these stages of reading skills of students-philologists in the conditions of independent work. The paper presents the results of the National Linguistic University during independent work of students of bachelors. The author analyzed modern strategies of teaching reading. Schematically reading strategies proposed three stages of this type of speech activity. Emphasized the importance of gradual and systematic use of exercises under the conditions of learning.*

Keywords: *teaching reading texts as a source of information, reading strategies, project methodology, texts for reading, exercise as a means of learning objectives, self-study*

Оволодіння міжкультурною комунікативною компетентністю потребує постійного удосконалення методів та засобів навчання іноземної мови (ІМ). З огляду на обмеженість навчального часу в аудиторних умовах постає питання щодо впровадження альтернативних методів і прийомів для оптимізації формування іншомовних навичок і вмінь під час самостійної роботи студентів.

Мета цієї статті – розглянути можливі стратегії навчання читання німецькою мовою студентів-філологів з метою оволодіння іншомовним спілкуванням.

Одним із завдань оволодіння іншомовним спілкуванням є вміння читання, отримання інформації з оригінальних автентичних текстів та застосування її на практиці. Для цього студентам необхідно вміти користуватися оптимальними стратегіями читання з виділенням основної інформації або основного змісту письмового тексту (ознайомлюючого читання) або читання тексту з поступовою переробкою його змісту (вивчаючого читання) та вибіркового читання. Читання іншомовних джерел є одним із засобів отримання необхідної інформації з метою її використання

для розвитку іншомовних навичок і вмінь в інших видах мовленнєвої діяльності, розширення фахових знань, а також професійного удосконалення. Крім того, сформовані вміння читання активізують навчання висловлення думки (усно та письмово) на основі прочитаної, відібраної та вивченої інформації. Також треба зазначити, що тексти є одним із головних джерел удосконалення лінгвістичної компетентності іншомовного спілкування. Отже, читання є не лише необхідним для оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю та професійно спрямованими навичками, а й засобом їх удосконалення [4].

Закономірності навчання читання у традиційних педагогічних умовах висвітлені у працях як зарубіжних, так і вітчизняних методистів, зокрема З.І.Кличникової, Ю.А.Русак, Е.Н.Соколової, С.К.Фоломкиної, Н.Stalb, E.Swantje. У дослідженнях описується навчання читання, яке відбувається безпосередньо під керівництвом викладача в аудиторних умовах.

Зрозуміло, що якість формування іншомовних навичок і вмінь залежить від кількості аудиторних занять та виконання на них не тільки вправ, а й спілкування з викладачем, що сприяє практичному оволодінню ІМ. Сьогоднішні умови навчання диктують зменшення аудиторних годин за рахунок збільшення їх для самостійної роботи студентів. Оптимізувати навчання і вивчення ІМ самостійно можна за умов упровадження нових технологій навчання ІМ, які можуть функціонувати за підтримки викладача та наявності у студентів певних методів, технік, способів оволодіння іншомовним спілкуванням, а також дотримання студентами ряду навчальних стратегій, зокрема стратегій читання, які досліджені та описані у наукових працях Ю.А.Гусак, Г.В. Барабанової, Chr.Conrad, U.Rampillon та ін.

До нової орієнтовно-діяльнєвої методики відноситься проектна методика, яка висвітлена у дослідженнях Е.Г. Арванітопуло [1], О.В. Кіршової [2]. Їхні експериментальні дослідження свідчать про доцільність і ефективність використання проектних робіт зокрема у позааудиторній навчальній діяльності. Вони стимулюють пізнавальну діяльність студентів і

удосконалюють їхню самостійну роботу з ІМ. Крім того, індивідуальний вибір методів навчання, що характерно для проектних робіт, оптимізує орієнтовно-діяльнісний підхід до формування іншомовних навичок і вмінь у читанні.

Згідно із дослідженнями методистів проектна робота у навчанні читання ІМ потребує спеціального режиму її проведення та опанування іншомовним матеріалом, зокрема у тексті для читання, у процесі якого студенти самостійно визначають послідовність навчальних дій і за підтримки викладача розвивають сферу діяльності, метою якої є створення письмового продукту для презентацій.

Ефективність навчання читання буде залежати від впровадження та вміння використовувати стратегії читання і способи їх реалізації відповідно до етапу читання. Беручи до уваги стратегії читання та вміння ними користуватися, можна змоделювати проектну роботу студентів з навчання читання у позааудиторних умовах за допомогою досліджень О.В Кіршової [2], яка виокремлює такі етапи проектної роботи: 1) планувальний; 2) підготовчий; 3) виконавчий; 4) презентаційний та 5) підсумковий.

Отже, до змісту навчання читання входять не тільки тексти як друковані, так і електронні, а й стратегії, способи та прийоми роботи з ними. Розглянемо організацію проектної роботи з навчання читання німецькою мовою в умовах позааудиторної самостійної роботи студентів-філологів 2 курсу.

Відповідно до типології проектів пропонується проект згідно із: 1) видом діяльності (*читання*); 2) кількістю учасників (*група із 10-12 студентів*); 3) терміном реалізації [3] (*від одного до двох днів*); 4) формою і змістом (*проспект – повідомлення*).

Самостійна робота з навчання читання має інформаційно-дослідницький характер; студенти будуть працювати у групах, терміни реалізації його будуть сягати від одного до двох днів. Продуктом, умовиводом читання, буде письмове повідомлення з розмовної теми.

Організація самостійної роботи розпочинається на аудиторному занятті, яке передбачає планування самостійної роботи. На **першому етапі** викладач пропонує студентам тему (оскільки вибір теми повинен відповідати навчальній програмі з німецької мови) та її основні підтеми, які студентам необхідно висвітлити у повідомленні. Студенти діляться на групи та розподіляють між собою завдання відповідно до цілей вивчення теми. Важливим є те, що студенти повинні отримати від викладача вихідний текст з теми, що полегшить студентам підбір інформації у самостійній роботі. На цьому етапі викладач також обговорює зі студентами можливі прийоми зі способами опрацювання текстів з розмовної теми та отримання інформації з них.

Наступним кроком цього заняття є пред'явлення викладачем загального плану проектної роботи та стратегій читання з їхніми навчальними компонентами, які можуть полегшити самостійний пошук потрібної інформації. Викладач рекомендує завдання щодо визначення цілей та досягнення їх під час самостійного опрацювання текстів.

На підготовчому етапі виконання проектної роботи власне відбувається самостійне навчання читання та опрацювання текстів-джерел відповідно до комунікативної потреби студентів. Студенти обговорюють іншомовний матеріал, відібрану інформацію та узгоджують із цілями і контекстом теми. З цією метою студенти можуть використовувати інформаційно-телекомунікаційні технології, зокрема скайп, електронну пошту з метою отримання зворотного зв'язку з викладачем у позааудиторних умовах.

Виконавчий етап потребує від студентів умінь використання різних прийомів і способів відбору та систематизування інформації. Вони переслідують стратегії та способи, які зазначаються у вправах, запропонованих викладачем на аудиторному занятті. До сучасних способів систематизації інформації належать різні схеми/карти, зокрема Mind Map, Cluster, Concept Map, Wissenslandkarte, таблиці та ін. На цьому етапі студенти вчаться читати вибірково, вивчати певну інформацію із текстів або

читати з метою ознайомлення з основним змістом. Використання зазначених стратегій і способів до них (Див.Табл.1) у логічній послідовності активізує навчання студентів систематизувати відібраний матеріал, розширювати його та заглиблюватися у проблематику питання. Слід зауважити, що карти-схеми для відбору інформації можуть містити також елементи невербальних засобів, зокрема ілюстрації або картинки з теми тексту. Зазначимо, що на всіх етапах читання студенти виконують вправи для розвитку рецептивних, рецептивно-репродуктивних і рецептивно-продуктивних навичок і вмінь з читання.

Завершальним етапом виконання самостійної проектної роботи є презентація повідомлення, яке представляється кожною групою студентів. Кожен з учасників висвітлює частину своєї дослідницької роботи. При цьому примітною ознакою проекту є те, що його кінцевий продукт має, як правило, матеріальне втілення, наприклад, колаж, альбом, стіннівка тощо.

Підсумковий етап характеризується, як відомо, оцінюванням робіт та відгуками співучасників, партнерами по спілкуванню.

Відповідно до психолінгвістичних особливостей читання [4] правомірно запропонувати такі вправи, за допомогою яких можна формувати рецептивні навички і вміння згідно із завданнями реципієнта. Відомо, що оволодіння навичками та вміннями забезпечується не тільки виконанням вправ, але й свідомим і цілеспрямованим використанням стратегій читання, які є сукупністю методів, способів і прийомів до них (Див.Табл.1).

Зазначимо, що для навчання читання студентам пропонується вихідний нехудожній текст про географічне положення Німеччини: "Landschaften Deutschlands". Представимо схематично у таблиці 1 організацію проведення самостійної роботи з навчання читання відповідно до описаних етапів і стратегій читання.

Таблиця 1

Організація самостійної роботи студентів з навчання читання

Вид	Навчальна діяльність	Види і типи вправ	Стратегії навчання читання та способи їх реалізації	
Аудиторне заняття	<ul style="list-style-type: none"> - визначення теми; - обговорення проблеми - планування дослідницької діяльності; - отримання завдань; - ознайомлення із методами, прийомами та способами навчання читання; 	Комунікативні репродуктивні вправи	<ul style="list-style-type: none"> - позитивна індивідуальна настанова; - занотовування основних проблем; - усвідомлення доцільності та навчання укладання "карт" з ключовою інформацією; - навчання визначення ключових понять по тексту; 	Соціокультурна компетентність
Поза аудиторна робота	<ul style="list-style-type: none"> - виконання вправ: - читання текстів; - застосування методів, прийомів та способів читання; - підбір інформації; - систематизація матеріалу; - структурування власного тексту; - написання власного тексту. 	Комунікативні рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, та продуктивні вправи	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення взаємозв'язку заголовків текстів із їхнім змістом; - виокремлення важливої, цікавої інформації; - занотовування ключових понять; - використання способів збирання ключових понять; - візуалізація вербальної інформації за допомогою картинок, графіків, таблиць, ілюстрацій; - укладання схем/карт із ключовими поняттями за допомогою прийомів Mind Map, Concept Map, Cluster, Stichwortzettel, Wissenslandkarte; - переосмислення і переробка прочитаного за допомогою стислого переказу; - перефразування. 	Соціокультурна компетентність Професійно - спрямована компетентність;
Аудиторне	<ul style="list-style-type: none"> Пред'явлення повідомлення, презентація матеріалу; використання ілюстративного матеріалу; -використання невербальних засобів спілкування (жести, 	Комунікативні вправи і Повідомити	<ul style="list-style-type: none"> -оформлення та презентація ілюстрацій, схем, карток з ключовими поняттями; -використання відео-фонограм; -використання комп'ютерних 	Соціокультурна

	контакт за допомогою очей, міміка); - використання технічних засобів навчання.		технологій (зокрема Power Point); - усне мовлення (граматика, лексика, фонетика, стилістика).	
--	---	--	--	--

Навчання читання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності містить основні функції навчально-методичного матеріалу, а саме: інформаційну; систематизуючу; трансформуючу; виховну; розвивальну та культурологічну. За допомогою вищезазначених прийомів і використання релевантних способів навчання читання студенти опановують новий матеріал, відповідно до теми отримують певну систему знань; навчальний матеріал сприяє трансформації знань у стійкі мовленнєві навички і вміння; дидактичний матеріал формує у студентів позитивне ставлення як до країни, мову якої вони вивчають, так і до рідної культури. Розвивальна функція полягає насамперед у розвитку мислення студентів, їхніх творчих здібностей, мовного чуття і реалізується імпліцитно у доборі матеріалу, формуванні мовленнєвих навичок і вмінь, які переростають із репродуктивних у креативно-продуктивні. Культурологічна функція реалізується у двох напрямках: навчання німецької мови у контексті культур німецькомовних країн; пізнання культури німецькомовних країн у взаємодії з рідною культурою, а отже, студенти формують і удосконалюють вміння між культурної комунікативної компетентності.

Як відомо, робота з текстом відбувається на трьох етапах. Студентам пропонують передтекстові вправи, спрямовані на прогнозування змістової і смислової інформації, активізацію фонових знань, зняття можливих лінгвістичних труднощів, про які викладач повідомляє студентам на аудиторному занятті та наводить приклади завдань. Адже з таких завдань

студент може розпочати читання текстів. Наведемо приклади передтекстових завдань:

- подивіться на фотографії, малюнки і визначте тематику тексту;
- визначте тему тексту згідно із заголовками;
- перегляньте перший абзац і визначте, про що йдеться в тексті і т.д.

Текстовий етап передбачає формулювання цільової настанови студентам на читання й розуміння тексту. Студенти виконують вправи з метою вивчення лінгвістичного та інформаційного матеріалу. Треба зазначити, що вибір виду читання буде залежати від дотекстових дій, оскільки вони є визначальними для ознайомлювального, вибіркового та вивчаючого читання. Під час читання студентам пропонується ряд способів та стратегій читання для виокремлення, відбору та систематизації іншомовного матеріалу, а саме карти-схеми, таблиці, ілюстрації тощо.

На післятекстовому етапі виконуються вправи для перевірки розуміння прочитаного. Тут можуть бути використані такі навчальні стратегії для оцінювання та контролю прочитаного, наприклад: заповнення таблиці відповідною інформацією; підготовка наочності до тексту, укладання схем "Clustering" або "Concept map"; формулювання питань до тексту. Наведемо групу вправ для навчання читання з урахуванням стратегій та способів до них.

Приклад 1. Комунікативна рецептивна вправа

Мета: формування навичок вибіркового читання

Завдання: Sie möchten in den nächsten Ferien in die Schweiz fahren. Aber Sie können sich nicht entscheiden, in welchen Kanton Sie fahren möchten. Sie interessieren sich für Landschaften, Wetter und Erholungsmöglichkeiten in verschiedenen Kantonen, um Entscheidung zu treffen, welcher Kanton Ihrer Meinung nach der schönste ist. Besuchen Sie eine Internet-Seite und lesen Sie Informationen über die Schweiz.

Таке завдання визначає цілі навчання німецької мови, зокрема цілі для відбору текстів та написання повідомлення. До цього завдання на

аудиторному занятті викладач пропонує студентам вихідний текст, який буде взятий за основу кожною групою студентів, наприклад: "Landschaften Deutschlands" для подальшого пошуку інформації.

Після ознайомлення з текстом студенти обговорюють підтеми, до яких вони можуть знайти додаткові тексти або інший інформаційний матеріал згідно із завданням. На цьому етапі розпочинається самостійне навчання читання.

Приклад 2. Передтекстова комунікативна рецептивно-продуктивна вправа на активізацію фонових знань з теми

Мета: формування навичок прогнозування змісту тексту

Прийом: формулювання речень на основі картинок/ілюстрацій

Завдання: Sie wissen sehr gut, dass die Schweiz an Flora und Fauna reich. Sehen Sie die Bilder an, worum es im Text geht.

За допомогою такого завдання студенти набувають уважності та спостережливості під час читання тексту. Крім того, невербальні засоби є додатковою інформацією до вербально викладеного змісту. Такий прийом у навчанні читання є продуктивним, оскільки він стимулює інтерес та підвищує мотивацію до читання.

Приклад 3. Комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа на активізацію мовленнєвих навичок читання

Мета: удосконалення вмінь читання

Прийом: читання тексту та виокремлення ключових слів

Завдання: Lesen Sie den Text und markieren Sie die Kernbegriffe.

Ця вправа спрямована на формування навичок і вмінь виокремлення головної інформації. Студент повинен прочитати текст повторно. На цьому етапі викладач пропонує під час читання завершити схему/карту "Cluster" (Див.Рис.1) з опорою на текст.

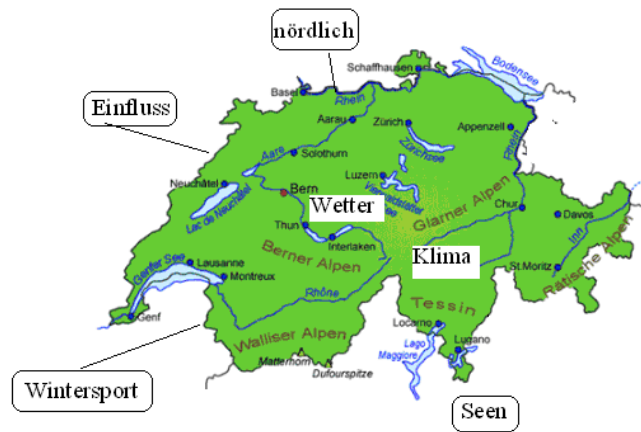

Рис 1. Карта "Cluster" до теми "Ландшафти Швейцарії".

Приклад 4. Післятекстова комунікативна рецептивна вправа для представлення умовиводу на основі прочитаного тексту.

Мета: формування навичок подавати сприйняту інформацію з тексту за допомогою невербальних засобів.

Приєм: підбір зображень до тексту.

Завдання: Suchen Sie die passenden Fotos oder Bilder zum Text, auf die Sie sich beim Sprechen anhand des Textes stützen können.

Приклад 5. Комунікативна рецептивно-продуктивна вправа

Мета: формування навичок укладання тексту

Приєм: написання тексту

Завдання: Verwandeln Sie die Informationen auf der Wissenslandkarte in einen eigenen Text.

На післятекстовому етапі опрацювання змісту тексту можна запропонувати студентам укласти план, сформулювати спеціальні питання до тексту і завершальним завданням – це написати коротке повідомлення на основі прочитаного. Слід зазначити, що невербальні засоби для розуміння прочитаного на завершальному етапі є рефлексією прочитаного тексту і можуть бути вихідним матеріалом для написання тексту на їх основі, що буде спонукати до формулювання власного тексту.

Таким чином, ми дійшли до продукту-умовиводу, який був запланований у самостійній роботі з навчання читання. Продуктом є повідомлення, яке презентується усно та оцінюється на аудиторному

занятті. Презентація передбачає використання студентами як лінгвістичних, так і паралінгвістичних засобів іншомовного спілкування.

Наведені вправи були апробовані у навчальному процесі студентів 2 курсу факультету германської філології КНЛУ і є ефективними у навчанні читання. Такий зміст навчання активізує самостійну роботу студентів і дає можливість ефективно організувати позааудиторну навчальну діяльність з метою оволодіння ІМ, зокрема читанням німецькою мовою. Цілеспрямована організація самостійного навчання і вивчення ІМ, зокрема читання, може компенсувати студентам нестачу часу на аудиторних заняттях, стимулювати їхню дослідницьку діяльність у позааудиторних умовах.

З викладеного можна зробити висновок, що навчання читання ІМ з використанням стратегій читання стає активною діяльністю у поза аудиторний час. Таке навчання дає можливість студентам проявляти самостійність та індивідуальність не тільки у підготовці іншомовного матеріалу, а й в оволодінні міжкультурною комунікативною компетентністю.

Бібліографія

1. Арванітопуло Е. Г. Проектна методика навчання англійської мови на старшому ступені ліцею. / Е. Г. Арванітопуло. – Автореферат дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук. К.: – 2006. – 22 с.
2. Кіршова О. В. Методика підготовки магістрів створювати професійно орієнтовані проекти на основі німецькомовних текстів. / О. В. Кіршова. – Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. К.: – 2008. – 24 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2008. – 286 с.
4. Тарнопольський О. Б. Методики навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : Навчальний посібник. / О. Б. Тарнопольський. – К.: Фірма "ІНКОС", 2006. – 248 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Свиридюк Віра Петрівна – к. пед. наук, доцент кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету

Наукові інтереси: теорія та методика викладання іноземних мов з використання інформаційно-комунікаційних технологій